

Oerbos, Białowieża, Polen.
Foto: W.J. Weidema.

thema-nummer

zoogdieren

en bosstructuur

Natuurbehoud en houtproductie staan in het bosbeheer veelal, en wellicht meer dan strikt noodzakelijk, op gespannen voet met elkaar. Hoewel het bestaan erkend wordt van negatieve externe effecten die verbonden zijn met de huidige vormen van voortbrenging van hout, geeft de concrete en uitdrukkelijke afweging van belangen van natuur en economie nog veel moeilijkheden. De betekenis van de bosstructuur voor de levensgemeenschap is in Nederland zelden serieus in de afweging en besluitvorming meegenomen. Voor zover de betrekkingen tussen zoogdieren en bosstructuur onderwerp van discussie zijn geweest, betrof dit hoofdzakelijk de jacht en/of de schadelijkheid van de zoogdieren voor de houtproductie. Alleen deze benadering als 'schadeaspect/opbrengstverlies' heeft concrete weerslag in de besluitvorming gevonden, bijvoorbeeld in de Jachtwet met betrekking tot de bejaagbaarheid van bepaalde diersoorten.

Het materiële object van natuurbeheer omvat de biotische organisatie van levensgemeenschappen in hun betrokkenheid op het ingrijpen van de mens. De laatste jaren staat natuurbeheer in bossen in toenemende mate in de belangstelling, in het bijzonder waar het zich richt op het herstel van natuurlijke regulatie- en selectiemechanismen in boslevensgemeenschappen, waarbij de levensgemeenschappen bij voorkeur uit inheemse soorten bestaan.

Het materiële object van bosbouw omvat het ingrijpen van de mens ten behoeve van zichzelf op bomen binnen en buiten bosverband; bosbouw richt zich op bossen en 'houtopstanden in ruimere zin'. De belangenoverlap tussen beide vakgebieden vloeit enerzijds voort uit de noodzaak bos als productiefactor duurzaam in stand te houden en anderzijds voorwaarden te scheppen om de natuur zichzelf duurzaam in stand te kunnen laten houden. In dit kader is zowel in het natuurbeheer als in de bosbouw de wisselwerking tussen de bosontwikkeling en de zoogdieren die deel uitmaken van boslevensgemeenschappen een te zeer verwaarloosd thema. Mede op grond van het bovenstaande rees het vermoeden dat de in de praktijk veelal geuite vrees voor de aanwezigheid van vooral grotere zoogdieren niet zozeer op inhoudelijke overweging berust, alswel enerzijds op gebrek aan op samenhangende kennis gebaseerde weerstand

om zich daadwerkelijk met de kwestie bezig te houden en anderzijds op de eeuwenlange, tot grote bosvernietiging geleid hebbende overbeweiding van bossen met huisvee.

Wel is onder druk van de sterk gestegen personeels- en onderhoudskosten van het terreinbeheer de afgelopen tien jaar het onderzoek naar begrazingsprocessen van hoefdieren ook in bossen op gang gekomen. De wens om kennis van de wisselwerking tussen bosontwikkeling en zoogdieren in een wat breder kader bij elkaar te brengen, deed de Stichting Kritisch Bosbeheer en de redactie het plan opvatten in een themanummer van 'Huid en Haar' meer aandacht aan dit onderwerp te schenken. Ten behoeve van dit themanummer zijn ir. R. Cosijn en ir. T. van Vuure tijdelijk aan de redactie van 'Huid en Haar' toegevoegd. Het ligt in de bedoeling van de redactie na het verschijnen van dit themanummer meer onderwerpen op tafel te krijgen om als vervolg in de toekomst een nieuw themanummer over dit zelfde onderwerp te laten verschijnen.

Het themanummer is opgebouwd uit drie groepen artikelen.

De eerste groep artikelen heeft betrekking op de invloed die zoogdieren op de bosontwikkeling uitoefenen. Van de Veen geeft allereerst een algemeen beeld van de invloed van bevretingsactiviteiten op de vegetatieontwikkeling, waarna Van der Ouderaa, Van Wijngaarden en Snater achtereenvolgens dit toelichten voor bepaalde diersoorten: Bevers en Konijnen. Daarna schetst Van Vuure de invloed van dierlijke activiteiten als bodemwoeling, zaadpredatie en -voorraadvorming op de vegetatie.

De tweede groep van artikelen behandelt de omgekeerde relatie in de wisselwerking tussen zoogdieren en de bosontwikkeling, namelijk de bosontwikkeling en de veranderingen in de levensomstandigheden, die daarvan het gevolg zijn en de invloed die dit heeft op het voorkomen van zoogdieren. Het algemene kader wordt aangegeven in een artikel van Van Vuure waarna Dankers, Gautschi en Helmer dit achtereenvolgens toelichten met betrekking tot muizen, de Boommarter en vleermuizen.

Tot slot volgt een groep artikelen waarin achtereenvolgens behandeld wordt hoe de wisselwerking tussen bosstructuur en zoogdieren beïnvloed kan worden, ten eerste via het faunabeheer (waaronder de jacht) in een artikel van Jansen en ten tweede via het vegetatiebeheer in een artikel van Cosijn & Hendriks.

Het themanummer wordt besloten met een evaluerend artikel van Cosijn, Van de Veen & Van Vuure, waarin tevens de invloeden van predatieprocessen en een beleidsperspectief geschetst worden.

Overigens wil dit themanummer zeker niet pretenderen een overzichtswerk te zijn. Daarvoor bleven nog te vele facetten onbesproken en te vele diersoorten onbehandeld, hetgeen vooral als weerslag van het gebrekkige niveau van kennis ten aanzien van de wisselwerking tussen bosontwikkeling en zoogdieren moet worden gezien. Het zal dan ook duidelijk zijn dat over zaken als beheer en beleid het laatste woord nog lang niet gesproken is. Een themanummer over de wisselwerking tussen zoogdieren en bosontwikkeling kan gemakkelijk de indruk wekken alsof het voorkomen van velerlei soorten zoogdieren in bossen een doel op zichzelf is. Dit is echter geenszins de bedoeling. Het voorkomen van zoogdieren is een onderdeel van de natuurbehoudsfunctie ten aanzien van de levensgemeenschap bos, waar die zoogdieren deel van uitmaken. Bossen worden evenwel doorgaans beheerd met veel bredere maatschappelijke doelstellingen. De eventueel gewenste dichtheden en soortensamenstelling worden mede bepaald door een uitdrukkelijke afweging van beheersdoelstellingen, die uiteindelijk bepaalt welk beheer gewenst is. In dit beheer kunnen dieren ter vergroting van bijvoorbeeld de natuurwaarde een instrumentele rol spelen (bijvoorbeeld vegetatiedifferentiatie als gevolg van begrazing en dergelijke), terwijl het vegetatiebeheer de levensmogelijkheden voor de diersoorten mede bepaalt. Het voorkomen van bepaalde zoogdieren kan zodoende indicatief zijn voor de natuurhistorische waarde van een bosgebied. Het voorkomen van zoogdieren is evenwel noch de enige, noch de voornaamste toetssteen van bosbeheer. Als men dit voor ogen houdt en als dit themanummer de aanleiding mag zijn dat zoogdierliefhebbers, meer dan voorheen, het grote belang herkennen dat zoogdieren hebben bij de kwaliteit van het bosbeheer en bosbeleid, dan beschouwen wij de opzet van dit themanummer als geslaagd.

Redactie